

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
МЭДЭЭЛЭЛ, ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХЭЛТЭС

ПАРЛАМЕНТЫН ХУРАЛДААНЫ САНАЛ ХУРААЛТАД ХУРУУНЫ ХЭЭГЭЭР САНАЛ
ӨГӨХ ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ХУУЛИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТЕХНИК,
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

(Лавлагаа мэдээлэл)
СТ-17/403

Хянасан: Ц.Норовдондог /PhD/

Гүйцэтгэсэн: Д.Жигваагүнсэл
Т.Саулегүл
Д.Халиун

УЛААНБААТАР
2017 он

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ.....	2
Нэг. Хурууны хээгээр санал өгөхийг хууль, журамд тусгасан байдал	3
Албани.....	3
Болгар.....	3
Итали.....	3
Шри Ланк.....	4
Хоёр. Техник, зохион байгуулалт	4
Eurel Informatica SpA.....	4
KONTRAX JSC.....	6
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ	8

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын Байнгын хорооны дарга Н.Энхболдын захиалгаар Монгол Улсын Их Хурлын тухай, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулахтай холбогдуулан парламентын хуралдааны санал хураалтад хурууны хээгээр санал өгөх талаарх бусад орнуудын хуулийн зохицуулалт, техник зохион байгуулалтын талаарх судалгааг Тамгын газрын Мэдээлэл, хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн Судалгаа, мэдээлэл, лавлагааны албаны судлаач Д.Халиун, Т.Саулегүл, Д.Жигваагүнсэл нар гүйцэтгэв.

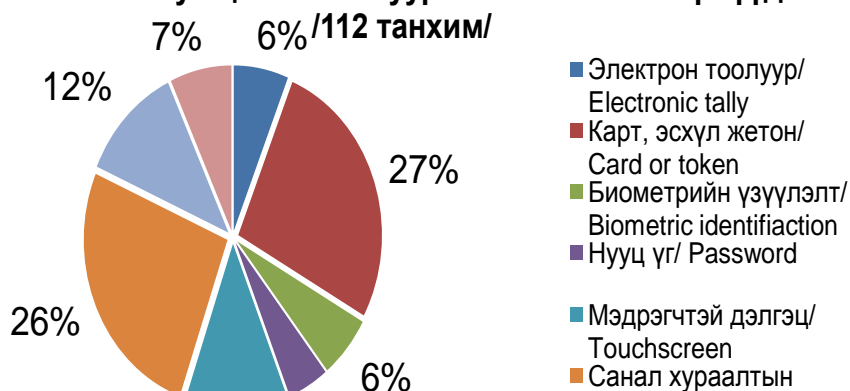
Олон улсын парламентын холбоо /IPU/-ноос зохион байгуулдаг “World e-Parliament Conference 2016” тайланд 88 улсын 114 парламентын танхимын ICT буюу мэдээлэл, холбооны технологитой холбоотой бүхий л мэдээллийг анкетын санал асуулгаар төвлөрүүлсэн байна. Судалгаанд хамрагдсан 112 танхимын 67% нь парламентын хуралдааны санал хураалтад ямарваа нэгэн төрлийн мэдээллийн технологи /IT/-ийн системийг ашигладаг байна. Үлдсэн танхимууд нь санал хураалтыг гар өргөх байдлаар явуулдаг ба тэдгээрийн 72% нь ирээдүйд цахим тоолуур нэвтрүүлнэ гэж хариулжээ. Санал хураалтад мэдээллийн технологийн систем ашигладаг танхимууд нь санал хураалтын төрөл бүрийн хэлбэрийг ашиглаж байгаа ба хамгийн их хэрэглэгдэж буй /35%/ систем нь гишүүний карт, эсхүл жетон, мөн гишүүн бүрийн суудалд суурилуулсан товчлуур /34%/ байна.

Дээрхээс гадна хоёр дахь шатны баталгаажуулалтыг ашиглаж болох ба хамрагдсан танхимуудын 8% нь биометрик үзүүлэлт /хурууны хээ/-ийг санал хураалтад ашиглаж байна. Мөн 8% нь санал хураалтаа гараар явуулж, тооцоолол буюу саналын хувийг тооцоолж гаргахдаа цахим тоолуур ашиглаж байна. Тухайлбал, ИБУИНВУ-ын Лордуудын танхимд гишүүд нь “тийм”, “үгүй” гэгдэх лобби коридороор алхаж, нэрээ бүртгүүлж саналаа өгдөг бол клеркүүд нь таблетын аппликейшн ашиглан саналыг тоолдог байна. /Дэлгэрэнгүй мэдээллийг Зураг 1-с үзнэ үү/.

Санал хураалтыг мэдээллийн технологийн системийн оролцоотойгоор явуулж буй орнууд дараах шалтгаан, давуу талуудыг дурдсан байна. Үүнд:

- Санал хураалтын луйврыг бууруулах /Нэг гишүүн олон санал өгөх/;
- Санал хураалтын дүнг хурдан, шуурхай гаргах;
- Санал хураалтын дүнг нэг дор, автоматаар хүлээж авах;
- Парламентын үйл ажиллагаан дахь ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх.

Зураг 1. Парламентын хуралдааны санал хураалтад ашиглаж буй цахим тоолуурын системийн төрлүүд

Эх сурвалж: World e-Parliament Report 2016, IPU <http://www.ipu.org/pdf/publications/epar116-en.pdf>

Нэг. Хурууны хээгээр санал өгөхийг хууль, журамд тусгасан байдал

Өдгөө парламентын санал хураалтад хурууны хээгээр санал өгөх системийг Албани, Болгар, Итали, Шри Ланк зэрэг орнууд нэвтрүүлж эхлээд байна. Хурууны хээгээр санал өгөх системийг нэвтрүүлсэн улс орнуудын Дэг болон холбогдох бусад хууль, журмыг шүүн үзэхэд Болгараас бусад улсад холбогдох зохицуулалт тусгагдаагүй байна.

Албани. Албанийн Парламентын дэгийн 8-р бүлэгт Парламентын гишүүдийн ирц, санал хураалтын талаар тусгасан байна. 56-60-р заалтад санал хураалтад цахим тоолуурыг ашиглах талаар заасан боловч хурууны хээгээр санал өгөх зохицуулалт тусгагдаагүй байна.¹

Болгар. Болгарын Парламент нь өөр гишүүний картаар санал өгөх асуудлыг халах зорилгоор 2010 онд хурууны хээгээр санал өгөх системийг нэвтрүүлсэн боловч биометрик мэдээлэл цуглуулах, гишүүний карттай уялдуулах зэрэг асуудлаас болж хойшлогдон 2013 оны 6-р сараас эхлэн бүрэн хэрэгжиж эхэлсэн байна. Болгарын Парламентын дэгийн:²

“63.1-р заалт: Саналыг зөвхөн өөрийн биеэр хүрэлцэн ирж өгнө. Үндэсний Ассамблейн гишүүд “тийм”, “үгүй” эсхүл “санал өгөхөөс татгалзах” гэсэн санал өгч болно. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол Парламентаар хэлэлцэж, батлах бүхий л хууль, тогтоомжийн санал хураалтыг илээр явуулна. Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрхийн хүрээнд тодорхой хууль, тогтоомжийн санал хураалтыг нууцаар явуулж болно.

63.2-р заалт. Ил санал хураалтыг дараах хэлбэрээр явуулж болно:

- 1. Цахим санал хураалтын систем - the computerized voting system;*
- 2. Гар өргөх;*
- 3. Нэр дуудах - roll-call /Гишүүдийн нэрсийг цагаан толгойн үсгийн дарааллаар дуудах бөгөөд гишүүд суудлаасаа “тийм”, “үгүй” эсхүл “санал өгөхөөс татгалзав” гэж санал өгөх эрхтэй байна/;*
- 4. Санал хураах хуудсаар /хуулийн төсөлд гарын үсэг зурах/;*
- 5. Цахим тоолуур ашиглан нэр дуудах-electronic roll-call /дэлгэцэн дээр гишүүдийн нэрс болон өгсөн саналыг гаргана/.*

63.3-р заалт. Санал хураалтыг цахим тоолуур ашиглан нэр дуудаж явуулах /63.2.5/ тохиолдолд саналыг төлөөлөгч/депутат тус бүрийн биометрик үзүүлэлтийг ашиглан, эсхүл төлөөлөгч/депутат тус бүрийн биометрик үзүүлэлтийг ашиглан идэвхждэг системийг ашиглан хураана.” гэж заажээ

Итали. Италийн Төлөөлөгчдийн танхим нь нэг гишүүн олон хүний өмнөөс санал өгч буйг таслан зогсоох зорилгоор хурууны хээгээр санал өгөх системийг 2010 онд нэвтрүүлсэн байна. Италийн Төлөөлөгчийн танхимын дэгийн 10-р бүлэгт Санал хураалтын асуудлыг тусгасан бөгөөд 49.4-5-р заалтад³ заасны дагуу ил болон нууц санал хураалтыг цахим тоолуурын системийг ашиглан явуулж болно гэж заасан байна.

¹ http://www.nomos-leattualitaneldiritto.it/wp-content/uploads/2015/10/RoPs_Albanian-Assembly_English.pdf

² <http://www.parliament.bg/en/rulesoftheorganisations>

³ http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBER_OF_DEPUTIES.pdf

Шри Ланк. Шри Ланк Улсын хувьд 2016 оны 11-р сараас Парламентын хуралдааны санал хураалтад хурууны хээгээр санал өгөх системийг нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлсэн. Парламентын дэгийн хувьд одоогоор хурууны хээгээр санал өгөх зохицуулалт тусгагдаагүй байна.⁴

Канад, ИБУИНВУ-д Парламентын хуралдааны санал хураалтад цахим тоолуур ашиглах асуудал яригдаж байна. ИБУИНВУ-д санал хураалтын цахим тоолуур нэвтрүүлэх асуудлаар “бэлтгэл судалгаа” явуулж байгаа ба зарим гишүүд шинэ системийг нэвтрүүлснээр цаг хэмнэх, мөн санал хураалтыг илүү нарийн явуулах боломж бүрдэнэ гэж үзэж байгаа бол зарим нь өөр гишүүний карт ашиглах, техникийн алдаа, саатал зэргийг эрсдэл гэж тооцсон байна.⁵ Цахим тоолуур-картаас гадна хурууны хээгээр санал өгөх асуудлыг гишүүд өргөн дэвшүүлсэн байна.⁶ Канад Улсын хувьд гишүүд нь хурууны хээгээр санал өгөх тохиолдолд */virtual presence/* томилолтоор гадаад эсхүл хөдөө орон нутаг, тойрогтоо ажиллаж байгаа гишүүд санал өгөх боломжтой болох, мөн зардал бууруулах боломж олгох юм гэж Канадын Парламентын судалгааны эмхэтгэлд дурдсан байна.⁷

Израиль Улсын хувьд Кнессетийн гишүүд олон тооны санал өгч буй ноцтой зөрчил илэрснээс үүдэн 2003 онд Израилийн Кнессетийн хуралдааны санал хураалтад хурууны хээгээр санал өгөх асуудлыг дэвшүүлсэн боловч ихэнх гишүүд эсэргүүцсэн байна.⁸

Уганда Улсын хувьд Парламентын хуралдааны санал хураалтад цахим тоолуурыг 2015 оноос ашиглаж эхэлсэн байна. Тус улсын Парламент дэгийн тухай хуулийн 14-р бүлэгт⁹ санал хураалтын асуудлыг тусгасан байна. Парламентын эсхүл Байнгын хороодын дарга асуулт тавьсны дараа гишүүд “тийм”, “үгүй” гэж хариулна. Санал хураалтын дүнг Парламентын эсхүл Байнгын хорооны дарга танилцуулна. Ийнхүү санал хураамагц 40-өөс дээш тооны гишүүд санал хураалтын дүнг эсэргүүцэн босож зогссон тохиолдолд Парламентын, эсхүл Байнгын хорооны дарга *Division* зарлана. Энэ тохиолдолд гишүүд нь “тийм”, “үгүй” гэгдэх лобби/коридороор алхаж, нэрээ бүртгүүлж саналаа өгнө. Санал өгөхөөс татгалзсан гишүүд танхимаас гарахгүй байж болно. Гишүүн нь ямарваа нэгэн шалтгаан, бэрхшээлийн улмаас коридороор алхаж саналаа өгөх боломжгүй бол түүний саналыг Танхимд бүртгэж авахаар заасан байна. Хурууны хээгээр санал өгөх зохицуулалт тусгагдаагүй бөгөөд зөвхөн гишүүдийн ирцийг хурууны хээгээр бүртгэхээр төлөвлөсөн байна.

Хоёр. Техник, зохион байгуулалт

Eurel Informatica SpA-г 1986 онд Ром хотноо үүсгэн байгуулсан ба өдгөө 31 дэх жилдээ үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Тус компани нь төрийн захиргааны

⁴ <https://www.parliament.lk/en/how-parliament-works/standing-orders>

⁵ <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/electronic-voting-in-for-mps-in-parliament-could-improve-accuracy-of-how-votes-are-recorded-a6875766.html>

⁶ http://www.legco.gov.hk/general/english/library/stay_informed_parliamentary_news/electronic_recording_of_divisions.pdf

⁷ <http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/prb0028-e.htm#CBiometrics>

⁸ <http://www.haaretz.com/news/mks-reject-fingerprint-proposal-for-knesset-voting-1.92126>

⁹ http://www.parliament.go.ug/images/stories/constitution/rules_2012.pdf

байгууллагуудад зориулсан тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэж, нийлүүлдэг бөгөөд Италийн Сенат, Төлөөлөгчдийн Танхим, Европын Парламентыг тус тус цахим тоолуурын төхөөрөмжүүдээр хангадаг байна. Eurel Informatica компаний хурууны хээгээр санал өгөх тоног төхөөрөмжийг Италийн Төлөөлөгчдийн танхим, Албанийн парламентад амжилттай нэвтрүүлж, хэрэглэж байна. Тус компани болон бүтээгдэхүүний талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг дараах хаягаар орж үзнэ үү. <http://english.eurel.it/home>

Зураг 2. Италийн Төлөөлөгчдийн танхимын санал хураалтын төхөөрөмж

Эх сурвалж: Eurel Informatica, <http://english.eurel.it/20?platform=9>

KONTRAX JSC¹⁰ нь 1992 онд Унгарын Будапешт хотноо төвтэй, Зүүн Европын 6 улсын олон улсын холдинг хэлбэртэй байгуулагдсан. 2000 оноос Контракс нь 100% Болгарын компани болон өөрчлөгдсөн. Болгарын Үндэсний Ассамблейн хуралдааны санал хураалтыг хурууны хээгээр өгөх систем, тоног төхөөрөмжөөр хангасан байна.

Тус компани нь Монгол Улсын Авто тээврийн хөдөлгөөнийг улсын хэмжээнд хянах мэдээллийн сүлжээ, төвийг байгуулах гүйцэтгэгчээр шалгаран тээврийн хэрэгслийн бүртгэл, хяналтын нэгдсэн системийн тоног төхөөрөмжийн угсралт суурилуулалт, туршилт тохируулгын ажлыг хийж гүйцэтгэсэн байна.

¹⁰<http://www.kontrax.bg/en/>,
http://computerworld.bg/inenglish/articles/34695_it_green_technologies_healthrelated_hightech_products_and_services_are_key_areas_for_bulgaria

Зураг 3. Болгарын Үндэсний Ассамблейн санал хураалтын систем

Зураг 4. Болгарын Үндэсний Ассамблейн санал хураалтын төхөөрөмж

Эх сурвалж: <https://www.mzv.sk/documents/10182/13850/Kontrax.pdf/5e54dab8-097c-4a50-a341-e0f3ee4edd26>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- <http://www.ipu.org/pdf/publications/epar116-en.pdf>
- http://www.nomos-leattualitaneldiritto.it/wp-content/uploads/2015/10/RoPs_Albanian-Assembly_English.pdf
- <http://www.parliament.bg/en/rulesoftheorganisations>
- http://en.camera.it/application/xmanager/projects/camera_eng/file/RULES_OF_PROCEDURE_CHAMBER_OF_DEPUTIES.pdf
- <https://www.parliament.lk/en/how-parliament-works/standing-orders>
- <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/electronic-voting-in-for-mps-in-parliament-could-improve-accuracy-of-how-votes-are-recorded-a6875766.html>
- http://www.legco.gov.hk/general/english/library/stay_informed_parliamentary_news/electronic_recording_of_divisions.pdf
- <http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/prb0028-e.htm#CBiometrics>
- <http://www.haaretz.com/news/mks-reject-fingerprint-proposal-for-knesset-voting-1.92126>
- http://www.parliament.go.ug/images/stories/constitution/rules_2012.pdf
- <http://www.kontrax.bg/en/>,
- http://computerworld.bg/inenglish/articles/34695_it_green_technologies_healthrelated_hightech_products_and_services_are_key_areas_for_bulgaria
- <https://www.mzv.sk/documents/10182/13850/Kontrax.pdf/5e54dab8-097c-4a50-a341-e0f3ee4edd26>